

Asia: VN/25525/2023

Luonnos valtioneuvoston periaatepäätökseksi kansallisesta ohjelmasta demokratian ja osallistumisen edistämiseksi (demokratiaohjelma)

Lausunnonantajan lausunto

Saate lausunnolle ja/tai koko periaatepäätösluonnosta koskevat yleiset huomiot

- Vaikka lasten ja nuorten osallistumisen painottaminen on tärkeää, ei ohjelmaluonnoksessa huomioida riittävästi muita eriarvoisuuden ulottuvuuksia, kuten sosioekonomista asemaa, kieltä ja sukupuolta, sekä maahanmuuttotaustaa tai vähemmistöasemaa. Heikoimmassa asemassa olevat ryhmä on identifioitava, ja heidän osallistumistaan vahvistettava kohdennetuilla toimenpiteillä.
- Lasten ja nuorten ryhmän sisäiseen eriarvoisuuteen on kiinnitettävä enemmän huomiota. Toimepiteet on kohdistettava kaikkein haavoittuvimassa asemassa olevien lasten ja nuorten osallistumisen ja luottamuksen vahvistamiseen.
- Demokratian vahvistamista ei voida tehokkaasti edistää, mikäli osallisuutta, oikeusvaltiota ja ihmisoikeuksien yhdenvertaista toteutumista samanaikaisesti heikennetään muussa politiikassa ja poliittisessa diskurssissa. On luotava mekanismit ohjelman sekä siihen vaikuttavan muun politiikan poikkihallinnolliseen seurantaan.
- Ohjelmaluonnoksessa korostuu kansalaisyhteiskunnan rooli demokratian ja osallisuuden tukijana ja kanavana. Järjestöjen mahdollisuus täyttää tämä rooli tulee heikentymään dramaattisesti, usealla hallinnonalalla tehtyjen rajujen rahoitusleikkausten seurauksena.
- Ihmisoikeusliitto on huolissaan osallistamisen ja kuulemisen näennäistymisestä ja puutteista esimerkiksi lainvalmistelun kuulemisoppaan toimeenpanossa.

Yleistä

Ihmisoikeusliitto kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta kansalliseksi ohjelmaksi demokratian ja osallistumisen edistämiseksi (demokratiaohjelma).

Jaamme ohjelmaluonnoksessa esitetyn tilannekuvan. Ohjelma lähtee liikkeelle demokratian, oikeusvaltion ja ihmisoikeuksien kolmiyhteydestä, korostaen näiden välttämättömyyttä ja riippuvuutta toisistaan. Näiden heikkenemisen todetaan vaikuttavan koko yhteiskunnan vakauteen,

toimivuuteen ja luottamukseen, sekä yhteiskunnan turvallisuuteen ja talouteen.

Ohjelmaluonnoksessa viitataan myös hallitusohjelmaan, jonka mukaan Suomi edistää kaikessa toiminnassaan demokratian, kansalaisyhteiskunnan, perus- ja ihmisoikeuksien sekä oikeusvaltion periaatteita, sekä hallituksen tavoitteeseen vahvistaa demokratiaa, osallisuutta ja luottamusta yhteiskunnassa.

Ohjelmaluonnoksen tilannekuvassa suomalaisen demokratian suurimmiksi haasteiksi identifioidaan osallistumisen eriarvoistuminen ja äänestysaktiivisuuden eriytyminen esimerkiksi sosioekonomisen aseman, kielen ja sukupuolen mukaan, sekä erot koetussa luottamuksessa. Lisäksi identifioidaan kyberuhkien, mis- ja disinformaation ja informaatiovaikuttamisen riskit, sekä vastakkainasettelu ja keskustelukulttuurin kärjistyminen. Keskustelukulttuurin osalta erityisenä ongelmana mainitaan virkamiehiin, päättäjiin, toimittajiin, tutkijoihin ja kansalaisyhteiskunnan toimijoihin kohdistuva järjestelmällinen häirintä ja sananvapauden monimuotoisuuden kaventuminen.

Ihmisoikeusliitto kuitenkin näkee, etteivät ohjelmaluonnokseen kirjatut tavoitteet ja toimenpiteet riittävästi vastaa esitettyä tilannekuvaa.

Eriarvoisuus

Keskeisimmäksi haasteeksi nostettua osallistumisen eriarvoistumista lähestytään ohjelmaluonnoksessa lähes yksinomaan lasten ja nuorten osalta (luvut 3.1, 3.2 ja 3.3.). Erytishuomion kiinnittäminen lapsiin ja nuoriin on tärkeä ja perusteltu valinta. Vaarana on kuitenkin muiden eriarvoisuuden ulottuvuuksien sivuuttaminen. Tilanneanalyysissä keskeisimpinä eriarvoisuuden muotoina mainitaan sosioekonomisen asema, kieli ja sukupuoli. Myös maahan muuttaneiden henkilöiden ja vähemmistöjen osallisuuden todetaan ohjelmaluonnoksen tausta-aineistossa olevan hyvin matalaa. Poliittinen osallistuminen ja osallisuuden kokemus jakautuvat tutkimuksen mukaan jyrkästi eri ihmisryhmien välillä, ja pienituloiset äänestävät muita vähemmän (Wass & Kauppinen, 2020). Ihmisoikeusliitto katsoo, että ohjelmassa ehdotetut toimenpiteet eivät mahdollista marginalisoitujen tai syrjinnän vaarassa olevien ryhmien tunnistamista tai heidän osallisuutensa vahvistamista.

Lasten ja nuorten ryhmän sisäiseen eriarvoisuuteen tulisi ohjelmassa kiinnittää enemmän huomiota. Julkisen vallan velvoite turvata ihmisoikeuksien yhdenvertainen toteutuminen edellyttää niiden lasten ja nuorten aseman vahvistamista, joiden oikeudet toteutuvat kaikkein heikoimmin. Yleiset lasten ja nuorten osallistumista tukevat toimenpiteet eivät auta osallistumisen kuilun purkamisessa. On riskinä, että hyväosaisten nuorten osallistumista vahvistamalla tullaan kasvattaneeksi osallisuuden eriarvoisuutta hyväosaisten nuorten ja sellaisten nuorten välillä, joiden asema on muita haavoittuvampi esimerkiksi köyhyyden, vähemmistöaseman, maahanmuuttajataustan tai esimerkiksi vammaisuuden vuoksi.

Osallisuuden kuilun purkaminen edellyttää marginalisoitujen tai syrjinnän vaarassa olevien ryhmien tunnistamista. Nuoren iän lisäksi osallistumismahdollisuuksia voivat heikentää esimerkiksi toimeentulon ongelmat, työelämän ulkopuolella oleminen, heikko suomen kielen taito, toimintakyvyn rajoitteet, vähäiset sosiaaliset verkostot, heikko lukutaito tai tietoteknisten laitteiden puute. Yhdenvertaisen osallistumisen mahdollistaminen vaatii eri ryhmille suunnattuja kohdennettuja toimenpiteitä.

Luottamus

Demokratian vahvistaminen ei ole muusta politiikasta erillinen alue, eikä sitä voida tehokkaasti edistää, mikäli osallisuutta, oikeusvaltiota ja ihmisoikeuksien yhdenvertaista toteutumista samanaikaisesti heikennetään muussa politiikassa ja poliittisessa diskurssissa. Ohjelmaluonnoksessa todetaankin (s.4) demokratian toimivan vain, jos ihmiset luottavat omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa, toisiinsa, yhteiskunnallisiin instituutioihin ja päätöksentekijöihin. Luonnoksessa korostetaan hallituksen visiota Suomesta vahvana demokratiana, jossa kansalaisten yleinen luottamus julkisiin instituutioihin on korkealla. Sisäministeriön Kansalaispulssi-kyselyn mukaan kokemus yhteiskunnan oikeudenmukaisuudesta ja luottamus instituutioihin heikentynyt aivan viimeisimpien vuosien aikana. Ihmisoikeusliitto kannattaa ehdotusta erillisen toimenpideohjelman laatimisesta, linjausten suunnitelmalliseksi toimeenpanemiseksi. Esitämme, että demokratiaohjelmassa ja toimenpideohjelmassa varmistetaan ohjelman poikkihallinnollinen seuranta ja luodaan mekanismit sen varmistamiseksi, ettei muilla hallinnonaloilla toimeenpantu politiikka heikennä demokratiaohjelman tavoitteiden saavuttamista. Nostamme tästä esimerkkejä tavoitteiden ja toimenpiteiden kohdalla.

Ohjelmaluonnoksen johdannossa viitataan julkisen vallan perustuslaissa määriteltyyn tehtävään edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon (PL 14 § 4 momentti). Kansanvaltaan todetaan perustuslain mukaan sisältyvän yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen (PL 2 § 2 momentti). Myös kansainväliset ihmisoikeussopimukset sitovat Suomen valtiota edistämään ihmisoikeuksien, ml. kansalais- ja poliittisten oikeuksien yhdenvertaista toteutumista. Vaikka ohjelmaluonnoksen tavoitelinjausten ja toimenpiteiden kuvataan perustusvan mm. kansainvälisten ihmisoikeusvalvontaelinten ja muiden kansainvälisten toimijoiden suosituksiin (s. 11), ja näitä käydään tavoitekohtaisissa luvuissa läpi, ei suosituksia huomioida riittävästi itse toimenpiteissä.

Kansalaisyhteiskunnan rooli

Ohjelmaluonnoksessa nousee monissa kohdin esiin kansalaisyhteiskunnan toimijoiden rooli demokratian ja osallisuuden tukijana sekä toisaalta sen kanavana. Ohjelman toimenpiteissä nojataan kansalaisjärjestöjen, vapaan sivistystyön toimijoiden ja tutkijoiden rooliin esimerkiksi ihmisoikeus- ja demokratiakasvatuksen tuottamisessa. Ihmisoikeus- ja demokratiakasvatus on kuitenkin julkisen vallan velvoite, ja mikäli vastuuta halutaan siirtää kolmannen sektorin toimijoille, on näiden rahoitus turvattava. Aktiivinen kansalaisyhteiskunta on myös itsessään olennainen demokratian ja osallistumisen keskeinen foorumi, ja kanava erilaisiin ryhmiin kuuluvien ihmisten osallistumiselle. Hallitus on leikannut dramaattisesti juuri näiden kysymysten parissa toimivien kolmannen sektorin toimijoiden rahoitusta, heikentäen niiden mahdollisuutta osallistua demokratiaohjelman tavoitteiden toteuttamiseen. On epärealistista olettaa, että järjestötoimijat voivat tässä tilanteessa vahvistaa rooliaan demokratian tukemisessa. Päinvastoin, niiden panos tulee väistämättä heikkenemään aiemmasta tasosta.

Valtio ei voi siirtää omia tehtäviään demokratian ja osallistumisoikeuksien turvaamisessa hyväntekeväisyyden tai yksityisten säätiörahoituksen varaan. Ihmisoikeusliitto esittää, että demokratiaohjelmassa sitoudutaan pitkäjänteiseen demokratiapolitiikan kehittämistyöhön ja turvataan riippumattomille kansalaisjärjestöille toimintamahdollisuudet sekä riittävät taloudelliset resurssit ohjelman toimeenpanon edellyttämällä tavalla

Näennäisosallistamisen riski

Ohjelmaluonnoksessa puhutaan päätöksentekoon osallistumisen käytäntöjen kehittämisestä. Olennaista olisi kuitenkin myös varmistaa, että jo olemassa olevat ohjeistukset, kuten

lainvalmistelun kuulemisopas, toimeenpannaan systemaattisesti. Kuulemisen näennäisyys (kuullaan kun päätökset on jo tehty, kuulemisen tuloksia ei huomioida päätöksissä) on viime vuosina vaivannut useita lainvalmisteluprosesseja. Tällä hallituskaudella kuulemisjärjestelyjen puutteista on valtioneuvostoa joutunut muistuttamaan myös esimerkiksi oikeuskansleri.

LUKU 3.1 Edistämme äänestysaktiivisuutta

Yleiset huomiot

Luvun molemmat tavoitteet keskittyvät nuoriin. Vaikka nuorten äänestysaktiivisuutta on tärkeä lisätä, on tausta-analyysissä keskeisimmäksi haasteeksi nostettu osallistumisen eriarvoistuminen ja äänestysaktiivisuuden eriytyminen sosioekonomisen aseman, kielen ja sukupuolen mukaan muilta osin lähes täysin sivuutettu. Tutkimuksen mukaan pienituloisuus korreloi voimakkaasti äänestämättä jättämisen kanssa (Wass & Kauppinen, 2020).

Tavoitelinjalus 1: Etsimme keinoja lisätä erityisesti nuorten äänestysaktiivisuutta sekä tasoittaa väestöryhmien ja alueiden välillä havaittuja eroja äänestysaktiivisuudessa ja pysäyttää eriytymiskehitys.

Tavoite on tärkeä, mutta toimenpiteet on eksplisiittisemmin fokusoitava eriarvoisuuden vähentämiseen. Tämä edellyttää, että ohjelmaan sisällytetään toimenpiteitä heikommassa asemassa olevien ryhmien tunnistamiseksi (myös paikallistasolla), sekä toimenpiteitä, jotka on selkeästi kohdennettu juuri näiden ryhmien aktivoimiseksi.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **ymmärrettävä ja saavutettava vaalitiedotus ja -viestintä,**
- **äänestyspaikkojen saavutettavuuden ja esteettömyyden varmistaminen,**
- **kuntien kannustaminen kuulemaan nuoria ja huomioimaan eri ikäryhmiä äänestyspaikkojen sijoittelussa,**
- **yhteistyö kansalaisjärjestöjen ja muiden keskeisten sidosryhmien kanssa erityisesti ensi kertaa äänestävien nuorten aikuisten ja muita heikommassa asemassa olevien äänioikeutettujen tavoittamiseksi.**

Ehdotetuissa toimenpiteissä ei huomioida sitä, että äänestysaktiivisuuden kasvattaminen edellyttää laajempaa luottamuksen ja osallisuuden tunteiden vahvistamista, eli eriarvoisuuden juurisyihin puuttumista ja toimenpiteitä, joilla ehkäistään tiettyjen ryhmien kuten pienituloisten ja maahanmuuttajataustaisten ihmisten syrjäytymistä yhteiskunnallisesta päätöksenteosta.

Toimenpiteeseen 1 (vaalitiedotus ja viestintä) tulisi kirjata ylös kohderyhmät (heikoimmassa asemassa olevat ryhmät), jotta se ei olisi päällekkäinen tavoitelinjauksen 2 toimenpiteiden kanssa.

Mikäli kansalaisjärjestöjen odotetaan osallistuvan toimenpiteisiin, on huolehdittava tämältyyppisen toiminnan rahoituksen lisäämisestä, hallituksen toteuttamien valtionavustusleikkausten seurausten kompensoimiseksi. Muussa tapauksessa järjestöjen panoksen heikkeneminen on väistämätöntä.

Tavoitelinjaus 2: Lisäämme lasten ja nuorten mahdollisuuksia saada tietoa vapaiden vaalien merkityksestä ja harjoitella äänestämistä.

Osittain päällekkäinen tavoitelinjauksen 1 kanssa.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **yhteistyö ja vuorovaikutus valtioneuvoston, hyvinvointialueiden ja kuntien, kirjastojen, koulujen, oppilaitosten ja kolmannen sektorin toimijoiden kesken,**
- **lapsi- ja nuoriystävällisen, saavutettavan, ymmärrettävän ja puoluepoliittisesti neutraalin tiedon tuottaminen ja viestintä vaaleista, eri hallintotasojen tehtävistä, puolueiden arvoista ja äänestämisestä niissä kanavissa missä lapset ja nuoret viettävät aikaansa ja osana demokratiakasvatusta.**

Jää epäselväksi, mitä ensimmäinen toimenpide (yhteistyö ja vuorovaikutus eri toimijoiden kesken) tarkoittaa käytännössä. Se tulisi konkretisoida sekä resurssoida. Mikäli valtion tehtäviä ulkoistetaan ei-valtiollisille toimijoille, on niiden toimintaresursseja vastaavasti kasvatettava. Nykyisillä resursseillaan esimerkiksi järjestötoimijat eivät voi lisätä toimintaansa, päinvastoin, toiminta vähenee nykyisestäään leikkausten seurauksena.

Tiedon ja viestinnän yleisen lapsi- ja nuoriystävällisyyden lisäksi on ensiarvoisen tärkeää varmistaa ei-hyväosaisten lasten ja nuorten saavuttaminen. Ehdotamme, että kirjaukseen lisätään eksplisiittisesti erityishuomio heikossa sosioekonomisen asemassa oleviin, maahanmuuttajataustaisiin, vammaisiin ja erilaisiin kielellisiin ja muihin vähemmistöihin kuuluviin lapsiin ja nuoriin.

LUKU 3.2 Vahvistamme lasten ja nuorten osallisuutta

Yleiset huomiot

Kohdassa viitataan ansiokkaasti YK:n lapsen oikeuksien komitean Suomelle antamiin suosituksiin ja kehoitukseen vahvistaa kaikkien, myös muita heikommassa asemassa olevien lasten merkityksellistä ja vaikuttavaa osallistumista.

Kuten todettua, ohjelmaluonnoksen vahva panostus lapsiin ja nuoriin on tärkeä. Ihmisoikeusliitto on kuitenkin huolissaan siitä, miten vähälle lapsen oikeuksien komitean Suomelle esittämä erityinen huoli muita heikommassa asemassa olevien lasten asemasta, ohjelmaluonnoksessa jää. Ohjelmassa tulisi huomattavasti vahvemmin huomioida lasten ja nuorten ryhmän sisäinen eriarvoisuus, ja suunnata toimenpiteet erityisesti muita heikommassa asemassa olevien lasten ja nuorten osallisuuden vahvistamiseen. Muutoin riskinä on, että yleiset toimenpiteet vahvistavat olemassa olevaa osallisuuden eriarvoisuutta lasten ja nuorten välillä, ja heikentävät matalampiin sosioekonomisiin ryhmiin ja vähemmistöihin kuuluvien sekä muutoin haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten osallisuutta suhteessa ikätovereihinsa.

Tavoitelinjaus 3: Vahvistamme kuntien ja hyvinvointialueiden nuorisovaltuustojen asemaa sekä yhteistyötä ja vuorovaikutusta muiden lapsia ja nuoria edustavien toimielinten, kuten oppilas- ja

opiskelijakuntien, ja haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten parissa työskentelevien toimijoiden kanssa.

Tavoite on tärkeä. Oleellista olisi kuitenkin vahvistaa haavoittuvassa asemassa olevien nuorten osallistumista nuorisovaltuustoihin. Mikäli nuorisovaltuustoihin osallistuu vain ns. hyväosaisia nuoria, on riskinä, että valtuustojen aseman vahvistaminen vahvistaa nuorten välistä eriarvoisuutta entisestään.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **kuntalain ja hyvinvointialuelain toimivuuden arviointi nuorisovaltuustoja koskevien säännösten osalta,**
- **tuki ja koulutus kuntien, hyvinvointialueiden sekä koulujen ja oppilaitosten henkilöstölle niin yleissivistävässä kuin ammatillisessa koulutuksessa.**

Toimenpiteisiin tulisi lisätä eksplisiittinen kirjaus ”lasten ja nuorten välisen eriarvoisuuden vähentämiseksi” tai ”haavoittuvassa asemassa olevien nuorten osallistumisen lisäämiseksi nuorisovaltuustoissa”.

Tavoitelinjaus 4: Vahvistamme lapsi- ja nuoriystävällistä osallistumista ja kuulemista heitä itseään koskevissa asioissa.

On oleellista, että lasten ja nuorten kuuleminen ei jää näennäiseksi. Muutoin on riskinä, että huonot kokemukset lisäävät vieraantumista ja heikentävät uskoa osallistumiseen ja vaikuttamiseen.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **lasten ja nuorten kuulemisen ja osallistumisen merkityksen painottaminen avoimen lainvalmisteluprosessin kehittämisessä,**
- **viranhaltijoiden tukeminen ja kuulemis- ja vuorovaikutusosaamisen lisääminen,**
- **jo olemassa olevien lasten ja nuorten osallistumisen ja kuulemisen rakenteiden tehokkaampi hyödyntäminen valmistelussa ja päätöksenteossa,**
- **hyvien käytänteiden kokoaminen ja levittäminen,**
- **osallistumis- ja kuulemistoimien vaikuttavuuden arvioinnin, mittaamisen ja seurannan kehittäminen sekä sidosryhmäviestintä osallistumisen tuloksista.**

Tärkeitä toimenpiteitä. Mukaan olisi hyvä lisätä eksplisiittinen kirjaus erityishuomion kohdistamisesta muita heikommassa asemassa olevien lasten ja nuorten kuulemisen vahvistamiseen, jotta ei voimisteta entisestään erilaisista taustoista tulevien lasten ja nuorten välillä.

LUKU 3.3 Kehitämme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyviä käytäntöjä

Yleiset huomiot

Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen vahvistaminen on demokraatiapolitiittisesti keskeinen painopiste. Ohjelmassa on syytä mennä hyvien käytänteiden kehittämisen tasoa pidemmälle. Nykyisellään ohjelmaluonnoksessa sivuutetaan julkisen vallan perustuslaillinen velvoite turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Ihmisoikeusliitto muistuttaa, että kansalliset ja kansainväliset suositukset velvoittavat valtioneuvostoa vahvistamaan opettajien ja muiden julkista tehtävää hoitavien pitkäjänteistä perus- ja täydennyskoulutusta ihmisoikeuksista. Yliopistojen ja muiden korkeakoulujen autonomia ei estä näiden velvoitteiden toimeenpanoa, sillä niidenkin erityistehtävään sisältyy julkista valtaa, jonka vastuulle perus- ja ihmisoikeuksien toimeenpano ja kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden noudattaminen kuuluu.

On hälyttävää, että ihmisoikeudet eivät vielä kukaan kuulu esimerkiksi opettajan peruskoulutukseen pakollisena oppiaineena, vaikka ne on jo vuosia sitten kirjattu kansallisten opetussuunnitelmien arvopohjaan, velvoitteisiin ja sisältöihin. Kirjausten toteutuminen on käytännössä yksittäisten opettajien henkilökohtaisen harrastuneisuuden varassa. Erityisesti ihmisoikeuskasvatuksen osalta on havaittu merkittäviä kehittämistarpeita. Parhaatkaan opetussuunnitelmat eivät yksin riitä takaamaan ihmisoikeuskasvatuksen toteutumista käytännössä. Ihmisoikeuskasvatus on erityisosaamista vaativa kasvatuksen ala, joka toteutuakseen edellyttää pysyviä rakenteita.

Suomi on saanut toistuvasti suosituksia ihmisoikeuskasvatuksen vahvistamiseksi sopimuksia valvovilta kansainvälisiltä toimijoilta sekä esimerkiksi muilta valtioilta UPR-prosessissa. Ihmisoikeusvaltuuskunta suosittelee jo vuonna 2014 sekä uudestaan 2021, että opettajien ja muiden julkista tehtävää hoitavien ihmisoikeusosaamista vahvistetaan ja ihmisoikeuskoulutusta seurataan, arvioidaan ja kehitetään jatkuvasti. Tuoreessa demokratia- ja ihmisoikeuskasvatustavoitteiden toteutumista eri koulutusasteilla arvioineessa VN-TEAS -tutkimushankkeessa (Gretschel et al. 2023, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164857>) tärkeimmäksi suositukseksi nostettiin demokratia- ja ihmisoikeuskasvatussisältöjen sisällyttäminen pakolliseksi osaksi opettajankoulutuksen opintoja. Lisäksi suositeltiin demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kansallisen tason suuntaviivojen määrittämisen ohjelmaa ja sen resursointia, sekä kansallisen, alueellisen ja paikallisen tason kattavaa koordinoitirakennetta. Kolmas suositus koski lasten, oppilaiden ja opiskelijoiden huomioimista subjekteina demokratia- ja ihmisoikeustilanteen ja -kasvatuksen arvioinnissa ja niihin liittyvien kehittämistoimien toteuttamisessa. Näitä suosituksia vastaavat toimenpiteet tulee sisällyttää ohjelmaan.

Ohjelmaluonnoksessa viitataan kansainvälisyys- ja rauhankasvatusta tekevien toimijoiden työn merkitykseen. Hallitus on kuitenkin lakkauttanut tänä vuonna kokonaan sekä oikeusministeriön myöntämät rauhanjärjestöjen toiminta-avustukset että ulkoministeriön myöntämät avustukset globaalikasvatukseen. Tämä on räikeässä ristiriidassa demokraatiohjelmaluonnoksen kanssa. On olennaista, että valtioneuvosto itse sitoutuu demokraatiohjelmansa edistämiseen.

Tavoitelinjaus 5: Vahvistamme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen jatkumoa eri kouluasteiden välillä varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle ja tiivistämme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kansallisen tason yhteistyötä, koordinoitua ja seuranta.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kansallisen kehittämisen koordinoinnin ja seurannan kehittämistyö yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa keskeisten toimijoiden, kuten**

Opettajankoulutusfoorumin, yliopistojen ja korkeakoulujen, Opetushallituksen sekä vapaan sivistystyön toimijoiden kanssa,

- **mitattavissa olevan seurantatiedon kehittäminen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta koskevien, opetussuunnitelmien ja tutkinnon perusteissa määriteltyjen oppimistavoitteiden toteutumisesta varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja toisen asteen opetuksessa.**

Toimenpiteet jäävät yleiselle tasolle, ml. ”kehittämisen koordinoinnin ja seurannan kehittämistyö”. Olennaisempaa olisi sisällyttää toimenpiteisiin demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen sisällyttäminen pakolliseksi osaksi opettajankoulutusta.

”Seurantatiedon kehittäminen” sijaan tulisi vahvistaa seurantatiedon systemaattista keräämistä ja ennen kaikkea tämän seurantatiedon systemaattista hyödyntämistä.

Kirjaus vapaan sivistystyön toimijoiden roolista on ristiriidassa hallituksen näiden toimijoiden toimintamahdollisuuksiin kohdistamien rahoitusleikkausten kanssa.

Tavoitelinjaus 6: Parannamme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyvien käytäntöjen sekä opetusmateriaalien ja -menetelmien laatua ja saatavuutta kansallisesti.

On epäselvää, mitä tarkoitetaan hyvien käytäntöjen laadun parantamisella. Oleellisempaa olisi huolehtia kasvattajien ja kouluttajien ihmisoikeusosaamisesta ja edellyttää että nämä tekevät demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta, mm. sisällyttämällä demokratia- ja ihmisoikeuskasvatussisältöjen pakolliseksi osaksi opettajankoulutuksen opintoja.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **jo olemassa olevien hyvien käytäntöjen, materiaalien ja menetelmien skaalaaminen ja levittäminen valtakunnallisesti varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle**
- **demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen käytännön toteuttamisvaihtoehtojen ja ratkaisumallien kehittäminen yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa keskeisten sidosryhmien, kuten kolmannen sektorin toimijoiden, vanhempien ja muiden lähiyhteisötoimijoiden kanssa.**

Toimenpiteisiin tulisi sisällyttää tuoreen VN-TEAS-hankkeen (Gretschel et al., 2023) suositukset, erityisesti demokratia- ja ihmisoikeuskasvatussisältöjen sisällyttämisestä pakolliseksi osaksi opettajankoulutuksen opintoja.

Mikäli toimenpiteenä on yhteistyö kolmannen sektorin kanssa, on kolmannen sektorin mahdollisuus osallistua resurssoitava. Hallituksen dramaattisten leikkausten seurauksena järjestöt eivät voi jatkossa tehdä aiemman tasoista yhteistyötä. Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus on valtion velvoite, jota ei voida laskea hyväntekeväisyyden varaan.

Tavoitelinjaus 7: Vahvistamme siviilipalveluskoulutukseen, kotoutumiskoulutukseen, monikieliseen yhteiskuntaorientaatioon sekä varusmiespalvelukseen osallistuvien tietämystä ja osaamista demokratiasta.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **siviilipalveluskoulutuksen, kotoutumiskoulutuksen ja monikielisen yhteiskuntaorientaation sekä varusmiespalveluksen opetussuunnitelmien ja -sisältöjen tarkastelu demokratia- ja osallisuusteemojen näkökulmista.**

Sisältöjen tarkastelun lisäksi on varmistettava koulutuksesta vastaavien opettajien demokratia- ja ihmisoikeusosaaminen.

LUKU 3.4 Vahvistamme hyvän keskustelun ja mielipiteen vaihtamisen kulttuuria yhteiskunnassa

Yleiset huomiot

Tämän osa-alueen mukaan ottaminen demokratiaohjelmaan on tärkeää, ja vastaa ohjelmaluonnoksen alussa esitettyä tilanne-analyysia ja tausta-aineistoa. Tavoitteet ja toimenpiteet eivät kuitenkaan tunnu täysin vastaavan luvun otsikkoa ja näitä suosituksia. Keskustelukulttuurin osalta keskeisimmät haasteet, kuten vihapuhe ja maalittaminen on sivuutettu tavoitteissa ja toimenpiteissä kokonaan.

Kuten ohjelmaluonnoksessa todetaan, on YK:n ja Euroopan neuvoston Suomelle antamissa suosituksissa korostettu valtion ja johtavien poliitikkojen roolia myönteisen keskustelukulttuurin luomisessa. Onkin äärimmäisen huolestuttavaa, että hallituspuoluiden sisältä esitetään toistuvasti suoria tai epäsuoria tiettyjen väestöryhmien heikompaa asemaa legitimoivia kommentteja, ja hallituspuolueet esimerkiksi kieltäytyvät sitoutumasta hallituksen omaan rasisminvastaisen toimintaohjelman. Tämä on omiaan murentamaan päättäjiä kohtaan tunnettua luottamusta ja lisäämään yhteiskunnallisen keskustelun kärjistymistä ja polarisaatiota. Pienituloisia ja esimerkiksi maahanmuuttajataustaisia ihmisiä alentava puhe ja eriarvoistava politiikka (esim. STM, 2024, <https://stm.fi/-/sosiaaliturvamuutosten-yhteisvaikutusten-arviointi-on-valmistunut-1>) ovat omiaan voimistamaan yhteiskunnallista jakautumista. On oleellista, että valtioneuvoston jäsenet sitoutuvat demokratiaohjelman tavoitteisiin.

Ihmisoikeusliitto pitää erittäin valitettavana sitä, ettei ohjelmaluonnoksessa ole maalittamiseen, vihapuheeseen ja viharikoksiin liittyviä toimenpiteitä. Suomi on saanut toistuvasti huomautuksia kansainvälisiltä ihmisoikeusvalvontaelimiltä näiden vähentämiseksi tehtyjen toimenpiteiden riittämättömyydestä. Viimeksi huhtikuussa 2024 YK:n ihmisoikeuskomitea kiinnitti huomiota siihen, ettei valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonanto sisältänyt lainkaan vihapuheeseen liittyviä toimenpiteitä. Hallitus ei myöskään toimittanut komitealle tietoa siitä, miten se pyrkii edistämään raportointia viharikoksista. Myös YK:n kidutuksen vastainen komitea suositteli toukokuussa 2024, että Suomen valtio rohkaisee viharikoksista raportointia, edistää niiden tutkintaa ja tekijöiden rankaisemista. Suomi vastaanotti helmikuussa 2021 Euroopan komission virallisen huomautuksen liittyen rasismia ja muukalaisvihaa koskevan puitepäättöksen (2008/913/YOS) puutteellisen

täytäntöönpanoon. Ihmisoikeusliiton näkemyksen mukaan lainsäädäntöpohja vihapuheen kitkemiseksi on edelleen puutteellinen.

Suomen lainsäädännöstä puuttuu (esimerkiksi Ruotsissa voimassa olevan lain kaltainen) säännös verkkoalustan ylläpitäjän vastuusta, jolla ylläpitäjä veloitettaisiin valvomaan ylläpitämänsä sivuston sisällön laillisuutta ja poistamaan lainvastainen, esimerkiksi laittoman uhkauksen tunnusmerkistön täyttävä, yksityisyyden suojaa rikkova tai etnistä ryhmää vastaan yllyttävä aineisto.

Lisäksi vihapuheen ja häirinnän uhrien oikeuksiin pääsyn ja oikeussuojan vahvistamiseksi tulee lisätä tietoisuutta ilmoituskanavista ja ilmoituksia vastaanottavien tahojen tietoisuutta, taitoja ja resursseja. Myös muiden viranomaisten, kuten sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten osaamiseen ja toimintaan on tarve kiinnittää huomiota.

Tavoitelinjaus 8: Parannamme monikanavaisia osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia erilaisten alueiden ja eri väestöryhmien, erityisesti lasten ja nuorten erilaiset osallistumisen edellytykset sekä haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret huomioon ottaen.

Tärkeää, että tavoitelinjauksessa korostuu haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten tilanne. Myös muihin ikäryhmiin kuuluvat haavoittuvassa asemassa olevat väestöryhmät tulisi sisällyttää tavoitteeseen. Muussa tapauksessa tavoitelinjaus jää päällekkäiseksi luvun 2 tavoitteiden kanssa (lasten ja nuorten osallisuuden vahvistaminen).

Osallisuuden ja vaikuttamisen mahdollisuuksien ja siihen liittyvän yhdenvertaisuuden lisääminen on ensiarvoisen tärkeä keino vahvistaa perustuslaissa turvattua oikeutta osallistua päätöksentekoon. Päätöksentekoon ja vallanpitäjiin vaikuttaminen on kuitenkin nähdäksemme sisällöllisesti eri kysymys kuin luvun otsikon hyvän keskustelukulttuurin vahvistaminen, joka johdannossa yhdistetään polarisaation ehkäisemiseen.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **uudenlaisten, valtakunnallisten osallistumisen ja vaikuttamisen keinojen ja rakenteiden kehittäminen ja testaaminen,**
- **jo olemassa olevien osallistumisen rakenteiden vakiinnuttaminen,**
- **digitaalisten vaikuttamiskanavien lapsi- ja nuorisoystävällisyyden parantaminen ja niiden tunnettuuden lisääminen,**
- **hallinnon ja kansalaistoimijoiden ratkaisukeskeisen kumppanuuden vahvistaminen erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien tavoittamiseksi sekä vuoropuhelun lisäämiseksi heitä koskevassa päätöksenteossa.**

Kolmas toimenpide (lapsi- ja nuorisoystävälliset digitaaliset vaikuttamiskanavat) tuntuvat kuuluvan lukuun 2 (lasten ja nuorten vaikuttamismahdollisuudet).

Neljäs toimenpide on erityisen tärkeä, sillä osallistuminen päätöksentekoon on jokaisen perus- ja ihmisoikeus. Tähän liittyen olennaista olisi vahvistaa lainvalmistelun ja päätöksenteon

kuulemiskäytäntöjä ja varmistaa, että jo olemassa olevat ohjeistukset, kuten lainvalmistelun kuulemisopas, toimeenpannaan systemaattisesti. Kuulemisen näennäisyys (kuullaan kun päätökset on jo tehty, kuulemisen tuloksia ei huomioida päätöksissä) on ollut ongelmana pidempään, ja tällä hallituskaudella asiasta on joutunut huomauttamaan myös esimerkiksi oikeuskansleri.

Tavoitelinjaus 9: Tuemme suoran kansalaisosallistumisen mallien kehittämistä ja dialogisten menetelmien käyttöönottoa päätöksentekoprosesseissa eri hallinnontasoilla.

Erytystä huomiota on kiinnitettävä eriarvoisuuden torjumiseen ja haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien osallistumismahdollisuuksien vahvistamiseen.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **niin sanotun puntaroivan demokratian menetelmien, kuten kansalaisraatien tai -paneelien, sekä dialogisten menetelmien käyttöönotto valtioneuvoston strategisten linjausten valmistelussa ja osana olemassa olevia kuulemisen ja osallistumisen kanavia,**
- **kansallisten dialogien mallin jatkokehittäminen, dialogien toteuttaminen ja niiden tulosten parempi hyödyntäminen,**
- **paikallisesti ja alueellisesti kehitettyjen hyvien dialogikäytäntöjen ja -mallien levittäminen valtakunnallisesti,**
- **eduskunnan, hyvinvointialueiden ja kuntien kannustaminen puntaroivan keskustelun käyttämiseksi päätöksentekonsa tukena.**

Toimenpiteisiin tulisi kirjata eksplisiittisesti heikommassa asemassa olevien ryhmien osallistumisen varmistaminen, sekä osallistumisen ja dialogien tulosten tosiasiallinen huomioimiseen päätöksenteossa. Muuten riskinä osallisuuden eriarvoisuuden kasvu ja toisaalta näennäisen osallistamisen aiheuttama turhautuminen ja passivoituminen.

LUKU 3.5 Kehitämme paikallishallintoa ja varmistamme lähidemokratian toteutumisen

Yleiset huomiot

Luku on tärkeä, sillä kuten ohjelmaluonnoksessa todetaan, paikallistason osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet vaikuttavat merkittävästi laajempaan poliittista järjestelmää kohtaan tunnettuun luottamukseen. On positiivista, että johdannossa on kiinnitetty huomiota siihen, miten tärkeää on välttää näennäisosallistumista sekä toisaalta keskittyä eriarvoisuuteen myös lähidemokratian kohdalla.

Tavoitelinjaus 10: Seuraamme ja edistämme asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutumista hyvinvointialueilla ja kunnissa.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **hyvinvointialueuudistuksen vaikutusten arviointi asukkaiden ja palvelunkäyttäjien tosiasiallisiin osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksiin kunnissa ja hyvinvointialueilla sekä alueelliseen yhdenvertaisuuteen,**
- **alueellisen ja paikallisen demokratian kehittäminen ja osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistäminen yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.**

Toimenpiteisiin tulisi lisätä alueellisen yhdenvertaisuuden rinnalle kirjaus sosioekonomisesta ja muusta yhdenvertaisuudesta.

Tavoitelinjaus 11: Tuemme demokratian ja osallistumisen näkökulmaa osana alue- ja paikallishallinnon johtamista ja päätöksentekoa.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **hyvinvointialueiden ja kuntien välisen rajapinnan sekä ministeriöiden välisen työnjaon selkeyttäminen alueellisen ja paikallisen demokratian ja osallistumisen edistämiseen liittyen,**
- **asukkaiden osallistumisen tarkasteleminen johtamisen ja hallinnon kysymyksenä ja osana päätöksentekoa,**
- **tietopyynnön sekä kuntalais- ja hyvinvointialuealoitteen tunnettuuden, käytön ja kehittämisen selvittäminen,**
- **demokratiaosaamisen lisääminen julkisissa palveluissa.**

Toimenpiteisiin tulisi kirjata eksplisiittisesti mukaan näennäisosallisuuden välttäminen ja erityisesti heikommassa asemassa olevien ryhmien osallistumisen vahvistamiseksi tehtävät kohdennetut toimenpiteet. Yleisen tason toimet eivät vähennä eriarvoisuutta paikallistason osallistumisessa.

LUKU 3.6 Kehitämme kansallista demokratiapolitiikkaa

Yleiset huomiot

Sekä demokratiatyön tulosten että julkisen sektorin resurssien tehokkaan käytön näkökulmasta on oleellista sitoa uusi ohjelma edellisten hallitusten aikana tehtyyn työhön ja sen vaikuttavuuteen. Aiempien ohjelmien tuloksia ei ohjelmaluonnoksessa kuitenkaan arvioida.

Luonnoksessa mainitaan toimenpiteiden koordinaatio kansalaisjärjestöstrategian kanssa, mutta jää epäselväksi mitä tällä tarkoitetaan käytännössä.

Tavoitelinjaus 12: Jatkamme kansallisen demokratiapolitiikan johdonmukaista kehittämistä perustuen demokratianäkemykseen, jossa perusoikeudet, sananvapaus, oikeusvaltioperiaate, hyvä hallinto, kansalaisten osallistuminen ja korruption kitkeminen nähdään tärkeinä, toisistaan riippuvaisina demokratian elementteinä.

Tavoitteessa mainitaan oleellisia demokratian ulottuvuuksia, joihin tulisi lisätä ihmisoikeudet (tavalla joka vastaisi ohjelmaluonnoksen johdantoa, jossa korostetaan demokratian, oikeusvaltion ja ihmisoikeuksien kolmiyhteyttä). Tavoite on tärkeä, mutta toimenpiteet jäävät yleiselle tasolle, eivätkä heijastele näiden ulottuvuuksien turvaamista.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **demokratiapolitiikan nykyistä tiiviimpi ja systemaattisempi koordinaatio suhteessa esimerkiksi hallinto-, tieto-, media- ja teknologiapolitiikkatoimiin,**
- **yhteistyö akateemisen tutkimuksen kanssa demokratiapolitiikan tietoperustan ja tietoperusteisen päätöksenteon vahvistamiseksi.**

Toimenpiteissä listatut politiikanalat eivät ole kattavia verrattuna tavoitteessa kuvattuihin demokratianäkemyksen ulottuvuuksiin. Aivan olennaista olisi eksplisiittisesti kirjata demokratiapolitiikan systemaattinen koordinaatio suhteessa myös muihin politiikkoihin, kuten esimerkiksi sosiaalipolitiikkaan ja maahanmuuttopolitiikkaan, ja toisaalta esimerkiksi demokratiaohjelman kannalta olennaisten toimijoiden valtionavustuspolitiikkaan, jotta voidaan varmistaa ettei eri politiikanaloilla tehdä demokratiaohjelman tavoitteiden kannalta haitallisia päätöksiä. Toimenpiteisiin on olennaista kirjata tavat, jolla demokratiaohjelman poikkihallinnollista toteuttamista, ja sen koherenssia eri hallinnonaloilla toteutettavan muun politiikan kanssa, seurataan systemaattisesti.

Yhteiskuntatieteiden akateemisen tutkimuksen tukeminen on aivan ensiarvoisen tärkeää tietopohjaisen demokratiapolitiikan mahdollistamiseksi, ja se on turvatta kohdentamalla rahoitusta monipuoliseen, riippumattomaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen

Tavoitelinjalus 13: Vahvistamme kansallisen demokratiapolitiikan ja demokratian edistämistoimien vaikuttavuuden arviointia, seurantaa ja läpinäkyvyyttä.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **kansallisen demokratiaindikaattorityön kehittäminen,**
- **osallistuminen Suomen demokratian tilan arviointi- tai auditointityöhön yhteistyössä keskeisten sidosryhmien kanssa,**
- **hallituksen demokratiapoliittisista toimenpiteistä ja niiden vaikuttavuudesta viestiminen avoimesti, saavutettavasti ja läpinäkyvästi.**

Toimenpiteisiin on aivan olennaista kirjata tavat, jolla seurataan ja arvioidaan systemaattisesti demokratiaohjelman poikkihallinnollista toteuttamista ja vaikuttavuutta, sekä sen koherenssia eri hallinnonaloilla toteutettavan muun politiikan kanssa, seurataan systemaattisesti. On olennaista, ettei indikaattorien kehittämistä tule nähdä tavoitteena itsessään. Indikaattoreista on politiikan parantamisen kannalta hyötyä ainoastaan, mikäli niitä käytetään aktiivisesti ja systemaattisesti

seurannan ja arvioinnin välineinä, ja mikäli näin tuotettu tieto tosiasiallisesti vaikuttaa päätöksentekoon. Tutkimuksen perusteella tiedetään, että indikaattorien kehittäminen ilman konkreettista suunnitelmaa ja sitoutumista niiden systemaattisen hyödyntämiseen, ei ole tuloksellista.

Avoimen viestinnän vaatimus tuntuu ristiriitaiselta sen kanssa, ettei ohjelmaluonnoksessa avoimesti problematisoida esimerkiksi kansalaispulssin mukaan tällä hallituskaudella tapahtunutta luottamuksen romahdusta, ja analysoida sen yhteyksiä toteutettuun eriarvoistavaan politiikkaan ja keskustelukulttuuriin.

LUKU 3.7 Edistämme demokratiaa Euroopan unionissa ja kansainvälisesti

Yleiset huomiot

Luku on hyvin tärkeä, sillä demokratian tila ja luottamus poliittisen järjestelmään ei ole nyky maailmassa kansallisten rajojen sisällä määrittävä ilmiö. Demokratian heikkeneminen globaalisti heikentää demokratiaa myös Suomessa, eikä kansallinen demokraatiapolitiikka ole riittävä keino tähän vaikuttamiseen.

Lukuun koottujen tärkeiden näkökantojen valossa on huolestuttavaa, että demokratia-oikeusvaltio-ihmis oikeus-kolmiyhteyden painopiste on heikentynyt viime vuosina Suomen ulkopoliittisissa linjauksissa. Suomen kehityspolitiikkaa yli vuosikymmenen ajan määrittänyt läpileikkaava sitoutuminen ihmis oikeusperustaisuuteen poistettiin uudesta kehityspolitiikka linjaavasta selonteosta (Kansainvälisten taloussuhteiden ja kehitysyhteistyön selonteko, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165759>). Tämän lisäksi Suomen kehityspolitiikan painopisteistä poistettiin demokratian ja oikeusvaltion tukemisen tavoite. Tästä tendenssistä kertovat käytännössä lukuisat heikennykset Suomen tuessa YK-järjestöille ja ihmis oikeushankkeille, painopisteen siirtyessä kaupan ja kehityksen tukemiseen. Ihmis oikeusliitto pitää erikoisena, että demokratiaohjelma luonnokseen on kirjattu näin selkäesti hallituksen tosiasiallisen politiikan kanssa ristiriitaisia kirjauksia. Ihmis oikeusliitto pitää tätä kehityssuuntaa Suomen demokraatiopolitiikan kannalta erittäin lyhytnäköisenä.

Ihmisoikeusliitto pitää hyvin huolestuttavana myös tapaa, jolla Suomi sivuttaa ihmis oikeusvalvontaelimiltä ja -toimijoilta saamia suosituksia, esimerkiksi Euroopan neuvoston TSS-oikeuksia koskevien suositusten osalta, tai vaikkapa rajalakia säädettäessä. Näin toimiessaan Suomi viestii hyväksyvänsä ajatuksen, jonka mukaan kukin valtio voi itse valita mitä kansainvälisiä sopimuksia se kunnioittaa. Tämä toimintatapa murentaa kansainvälisen sääntöpohjaisen järjestelmän perustaa.

Tavoitelinjaus 14: Edistämme demokratiaa ja ihmis oikeuksien toteutumista Euroopan unionissa ja kansainvälisesti, ja vahvistamme näin myös turvallisuutta, vakautta ja kriisinkestävyyttä.

Tavoite on tärkeä, sillä demokratian ja ihmis oikeuksien toteutuminen kansainvälisesti vaikuttaa oleellisesti demokratian tilaan Suomessa. Sen valossa on hyvin huolestuttavaa, että demokratia-oikeusvaltio-ihmis oikeus-kolmiyhteyden painopiste on heikentynyt Suomen ulkopoliitikassa. Tätä kuvastaa esimerkiksi Suomen kehityspolitiikka viimeisen vuosikymmenen ajan määrittäneen ihmis oikeusperustaisuuden poistaminen uudesta kehityspolitiikka linjaavasta selonteosta (UM, 2024) sekä demokratian ja oikeusvaltion pudottaminen pois kehityspolitiikan painopisteist. Samasta

tendenssistä kertovat lukuisat heikennykset Suomen tukeen YK-järjestöille ja ihmisoikeushankkeille, kehityspolitiikan painopisteen siirtyessä kaupan ja kehityksen yhteyksiin.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **demokratiatoimien jatkumon, hyvän hallinnon ja avoimuuden kehittämisen sekä vaaliturvallisuustyön syventämisen edistäminen EU:ssa,**
- **tietoisuuden lisääminen demokratian ja kansalaisyhteiskunnan tukemiseen suunnatuista EU-rahoituslähteistä kansallisesti,**
- **aktiivinen vaikuttaminen Euroopan neuvoston roolin kehittämiseen demokratiakysymyksissä,**
- **osallistuminen Team Europe Democracy -aloitteeseen,**
- **kehitysyhteistyömäärärahan kohdentaminen strategisesti demokratian, oikeusvaltion, ihmisoikeuksien ja kansalaisyhteiskuntien vapaan toimitilan tukemiseksi huomioiden erityisesti niin kutsuttujen tasapainottavien tai vastapainojen instituutioiden toimintaa.**

Hallituksen tekemät kehityspoliittiset linjaukset ovat ristiriidassa viidennen toimenpiteen kanssa. Suomen kehityspolitiikkaansa ohjaavasta keskeisimmästä dokumentista poistettiin eksplisiittinen sitoutuminen ihmisoikeusperustaisuuteen, minkä lisäksi kehityspolitiikan painopisteistä pudotettiin pois demokratian ja oikeusvaltion tukeminen. Näin ollen kyseisen demokratiaohjelman toimenpiteen toteutuminen edellyttäisi hallituksen omaksuman kehityspoliittisen linjan muuttamista.

Tavoitelinjaus 15: Tiivistämme Suomen kansainvälisen demokratiatyön koordinoitua ja kansainvälisten demokratiasuosituksen toimeenpanon seurantaan kansallisella tasolla.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **valtioneuvoston kansainvälisten demokratia-asioiden koordinaatiojärjestelmän perustaminen,**
- **kansainvälisten valvontaelinten ja järjestöjen suositusten kansalliseen toimeenpanoon panostaminen.**

Viimeinen toimenpide on keskeinen. Ihmisoikeustyötä tekevät järjestöt ovat vuosien ajan esittäneet kansainvälisten ihmisoikeusvalvontaelinten Suomelle antamien suositusten ja niiden toimeenpanon tilanteen säännöllisen käsittelyn varmistamista valtioneuvostossa ja eduskunnassa. Asiasta voitaisiin järjestää esimerkiksi vuotuinen keskustelu valtioneuvostossa. Ihmisoikeuskeskukselle tulisi antaa mahdollisuus raportoida ajankohtaisesta tilanteesta eduskunnalle.

1 Tilannekuva: Demokratian tila kansainvälisesti ja Suomessa

Yleiset huomiot

-

Esitetty tilannekuva on ajantasainen, perustuu tutkittuun tietoon ja antaa kattavan kuvan demokratian tilasta kansainvälisesti ja Suomessa

-

Tilannekuva toimii hyvänä taustoitukseksi periaatepäätöksessä esitettyihin linjauksiin

-

2 Demokratiapolitiikka Suomessa ja Euroopan unionissa

Yleiset huomiot

-

3 Suomen osallistuminen kansainväliseen demokratiayhteistyöhön

Yleiset huomiot

-

Salmivaara Anna
Ihmisoikeusliitto